Migruojančios moterys

Sandra Bernotaitė. Vyrų migracija dažniau siejama su darbo jėgos judėjimu – jie sudaro didžiąją dalį ekonominių migrantų. O daugelis moterų yra socialinės migrantės: jos išvyksta tam, kad galėtų būti su artimaisiais.

Meilės migrantės taip pat priklauso šiai grupei. Kartais šių moterų gyvenimas svetur trunka tiek, kiek trunka meilė. Bet neretai romanas baigiasi vedybomis, migrantė tampa emigrante, sukuriama vadinamoji mišri šeima ir namuose kalbama daugiau negu viena kalba. Riba tarp migracijos rūšių kartais labai plona. Išvykusi kaip socialinė migrantė, ištekėjusi užsienyje, tačiau išsiskyrusi ir auginanti vaikus viena, moteris gali vadintis ekonomine, o jeigu dėl savo vaikų tautybės ar tikėjimo tokia moteris nedrįsta grįžti tėvynėn – politine emigrante.

Pastaruoju metu iš Lietuvos išvyksta tik nežymiai daugiau vyrų nei moterų. Prieš penkiolika metų išvykdavo kur kas daugiau vyrų, bet jie teigė neketinantys apsistoti užsienyje. Suprantama, užsikabinti pradžioje sunku, o namų trauka didelė. Bet po dešimties metų, kai išties užsikabinama, jau sunku viską mesti ir pradėti karjerą iš naujo Lietuvoje. Juk tam ir vėl prireiktų kone dešimtmečio. Grįžusius ištinka kultūrinis šokas, ir dalis lietuvių emigruoja antrą kartą. Daug paprasčiau likti ten, kur įsikūrei, ir išsikviesti pas save šeimą.

Moterų socialinis vaidmuo emigracijoje ne mažiau svarbus negu vyrų ekonominis vaidmuo. Integracija ir prisitaikymas, įsitvirtinimas ir praktiniai patogumai, vaikų priežiūra ir įkurdinimas nepažįstamoje aplinkoje – milžiniškas darbas. Namų ūkio perkėlimas į kitą šalį yra santuokos išbandymas ir sukrėtimas visiems šeimos nariams. Tačiau drįsčiau teigti, kad migruojančios moters dalia sunkesnė.

Klaipėdiečių dovana gimtajam miestui – L. ir R. Janišovskių skulptūra „Atsisveikinimas su Tėvyne“, primenanti tragišką šio krašto žmonių likimą. Sandros Bernotaitės nuotr.

Vyrams nereikia gimdyti ir auginti vaikų, nuolat jaučiant pavojų, kad šeima – bent teoriškai – bet kada gali suirti ir tuomet tik ant moters pečių kris atsakomybė ne

tik už savo, bet ir už vaikų gerovę. Vien ką reiškia gimdyti toli nuo savo motinų, slaugyti sergančius vaikus be močiutės ir artimiausių draugių paramos. Ne visoms lengva gaudytis svetimos socialinės apsaugos sistemoje, žinoti savo teises, išmokti laiku paprašyti pagalbos. Kai kurių šalių požiūris į vaikų auklėjimą ir teises skiriasi nuo to, kas priimta Lietuvoje. Įstatymų skirtumai gali ne tik sukelti diskomfortą, bet ir turėti tragiškų pasekmių, jei iš motinų atimami vaikai. Norvegų vaiko teisių apsaugos tarnyba „Barnevernet“ davė daug peno pamąstymui ir vaizduotei.

Tyrimai rodo, kad visose pasaulio šalyse emigrantės dažniau susiduria su aplinkos spaudimu. Joms tenka ilgiau ieškoti darbo, be to, patirti socialinę diskriminaciją konkuruojant su vyrais. Moterys iš prasčiau išsivysčiusių šalių – prie kurių galima priskirti posovietinę Lietuvą – dar nemoka reikalauti sau pagarbos ir nesitaikstyti su joms primetamu žemesniu statusu. Būti profesionalia namų šeimininke, profesionalia karjeriste ir profesionalia gražuole, kaip rašo Naomi Wolf, – tai trys darbo pamainos, kuriose patriarchalinė santvarka mus įdarbino už daug mažesnį atlygį. Šioje santvarkoje labiau nukenčia tos, kurios nuo vaikystės buvo auklėjamos moteriško mazochizmo dvasia.

Tokioms moterims gresia didesnis pavojus tapti išnaudojamoms darbdavių ir sugyventinių, tapti seksualines paslaugas teikiančiomis vergėmis. Jos dažniau negu vyrai patiria fizinį ir psichologinį smurtą. Nors ir aprūpintos finansiškai, tokios moterys gali būti uždarytos tarp keturių sienų, jei lieka namuose auginti vaikus. Joms sunku integruotis į visuomenę, mokytis svetimos kalbos, užmegzti bendruomeninius ryšius. Tai realus pagrindas vienatvei ir depresijai. Jei sunkiai vyksta asimiliacija, aplinka atstumia ir skaudina ksenofobija, užgauliojimais, nuolatiniu priminimu, kad nepriklausai šiai šaliai, esi ir liksi svetima savo vyrui ir jo giminei. „Kai gyveni su kitos tautybės žmogumi, – veikėjos vardu pasakoja Aušra Matulevičiūtė savo romane „Ilgesio kojos“, – valgai jo krašto patiekalus, siunti iki pamėlynavimo dėl jo patriotinių nuostatų, bet keikiesi ir gestikuliuoji kaip jis, kitaip tariant, tą savo žmogų kenti, belieka kruvinais nagais kastis iki jo šaknų, mėginti suprasti, kuo jis gyvas…“

Kartais integruotis padeda užsienyje gimę vaikai, bet kartais jie tik dar labiau pabrėžia neperžengiamą barjerą. Moterys skaudžiau jaučia sąžinės priekaištus dėl savo vaikų tautybės. Juk ne Lietuvoje gimęs vaikas su lietuvių kalba ryšį užmezga tik motinos pastangomis, tačiau be jokių pastangų susitapatina su ta kultūra, kurioje gimė ir auga. Nėra „savaime aišku“, kad užsienyje gimusio žmogaus

tapatybė lietuviška, net jei abu tėvai lietuviai, net jei taip įrašyta gimimo liudijime. Pavyzdžiui, Amerikoje užaugęs vaikas tapatinsis su amerikiečiais, Italijoje – su italais, Australijoje – su australais ir t. t. Lietuvių kalba svetur gimusiam vaikui yra jo *motinos gimtoji kalba,* su kuria ryšys bus veikiausiai nulemtas santykio su motina.

Dalios Staponkutės knygoje „Iš dviejų renkuosi trečią“ dvikalbystė iškelia konfliktą: paauglė dukra laiko save tikra kipriete ir ima gėdytis lietuvių kalbos, kuria nuo pat vaikystės bendravo su mama. Autorė daro išvadą, kad *įgimtos* kultūros nebūna, kad dukrai „rūpėjo artimiausia Kipro aplinka ir ji norėjo matyti [motiną] tos aplinkos dalimi, garantija, o ne nuolatine pavojaus sirena“. Išties motinos tėvynė nėra ir niekada nebus jos dukros tėvynė. Motina niekada netaps organiška dukros gimtos aplinkos dalimi. Trintis kyla iš to, kad abiejų tautybės, kadangi yra ne įgimtos, o *įgytos*, praktiškai nesutampa.

Anglai turi posakį: vaiką augina visas kaimas. Vargu ar įmanoma ugdyti vaiko etninę savimonę be „viso kaimo“ pagalbos. Labai daug užsienio lietuvių veda vaikus į sekmadienines mokyklas. Bet štai įdomus pastebėjimas: kai skaitome pranešimą, jog Milane atsidarė lietuviškas vaikų darželis ir beveik visi vaikai yra iš mišrių šeimų, galime daryti tvirtą prielaidą, kad jų tėvai yra italai, o mamos – lietuvės. Daug rečiau sekmadieninėse mokyklose pasirodo lietuviai tėveliai, ypač tie, kurie yra vedę kitatautes. Panašu, kad vyrų pastangos sutelktos ne į lietuviškumo perdavimą atžaloms, o į karjerą.

Kodėl svarbu, kad vaikai jaustų sentimentą šaliai, kurioje negimė ir su kuria nesitapatina? Todėl, kad tarp jų gali ir vėl atsirasti tokių žmonių kaip Prezidentas Valdas Adamkus. Be politikų, Lietuvai labai praverstų kuo daugiau lietuvių kilmės mokslininkų, dailininkų, rašytojų, kino kūrėjų, muzikų, sportininkų – jų indėlis į mūsų kultūrą ir mūsų šalies garsinimas pasaulyje jau ir dabar svarus. Nemažėja, bet tolydžio didėja profesionalių vertėjų poreikis, nes tik per vertimus galime įsilieti į pasaulinę kultūrą.

Svarbus moterų vaidmuo palaikant ryšį tarp senosios lietuvių diasporos ir naujųjų atvykėlių. Su naująja emigrantų banga pasaulio lietuvių bendruomenės gavo naują entuziazmo injekciją. Senos ir jaunos moterys susipažįsta, buriasi, tvarko kultūrinio paveldo dalykus, bibliotekas, mėgėjišką meną, sekmadienines mokyklas ir lietuvių darželius. Jos dažniau imasi atsakomybės organizuoti renginius. Dažniau lankosi Lietuvoje, jeigu ten išvykę gyventi jų vaikai ar vaikaičiai, jei

diasporos reikalai susiję su Lietuva, jei suserga artimieji. Religingos moterys tempia savo vaikus ir vyrus į bažnyčią, pačios dalyvauja religinėse apeigose. Atsideda literatūrai, knygas apie emigraciją irgi dažniau rašo ne autoriai, o *autorės*.

Patekusios į stiprios vakarietiškos kultūros įtaką, moterys patiria kitokį požiūrį į save, atsitiesia ir ima reikalauti lygių teisių. Pokytis gali būti nedidelis, bet esmingas, kokybinis. Kalbant su draugėmis, kurios dažnai grįžta į Lietuvą paviešėti, vis iškyla tema apie tai, kad mes skiriamės laisvumu, drąsa sakyti savo nuomonę, būti savimi. Nesitaikstome su nepagarbiu elgesiu, seksualiniu priekabiavimu ir pačių moterų nusivertinimu. Reikalaujame atstovavimo politikoje ir apskritai domimės politika. Pastebėjau net tai, kad emigracijoje gyvenančios išsilavinusios moterys naudoja mažiau makiažo, laisvai ir patogiai rengiasi, bet neklijuoja viena kitai feministės vardo. Tai, kas natūralu, yra žmogiška.

Jei šitokia moterų patirtis grįš į Lietuvą – o ji išties grįžta, nes kaskart parvykusi mūsų visuomenėje randu teigiamų pokyčių – sulauksime ne tik reemigracijos srautų, bet ir gimstamumo didėjimo.

Per pastarąjį dešimtmetį beveik padvigubėjo išsilavinusių moterų skaičius ir jos susilaukė net 70 procentų daugiau naujagimių. „Išsilavinimas lemia stabilesnę šeimą, mažiau skyrybų, didesnes pajamas, lyčių lygybę darbe ir šeimoje, geresnes galimybes derinti darbą ir vaikų auginimą“, – teigia Domantas Jasiulionis. Kvalifikaciją turinčios moterys ne tik lengviau adaptuojasi, bet ir jaučiasi pilnavertėmis pasaulio pilietėmis, kurioms galioja visos žmogaus teisės – teisė į savo kūną taip pat. Ne paskutinę vietą gimstamumo didėjime užima ir kai kurių užsienio valstybių suteikiamos (kai kur – dalinai finansuojamos) daug geresnės sąlygos dirbtiniam apvaisinimui ir liberalus požiūris į homoseksualių žmonių santuokas bei jų vaikus. Maždaug pusė emigruojančių moterų yra 19–34 metų (vaisingo!) amžiaus ir joms yra svarbu, kokias sąlygas valstybė siūlo karjeros ir šeimos derinimui, kokioje psichologinėje atmosferoje augs jų vaikai. Tai šiuolaikiškos moterys, kurių kol kas Lietuvoje neatstovauja nė viena partija...

Moterų emigracija – ne tik ekonominė, bet ir socialinė problema. Tačiau ji gali turėti ne tik neigiamas, bet ir teigiamas pasekmes. Tai bendruomenės kultūrinio tęstinumo įtrūkimai, bet ir naujos patirties skiepai iš kultūriškai stipresnių šalių. Tai Lietuvos piliečių gimstamumo mažėjimas, bet ir galimybė ateityje sulaukti kosmopolitiškų lietuvių kilmės žmonių. Tai mamos, seserys, draugės, močiutės,

dukros, vaikaitės, kurių tarpusavio ryšys patirs laiko ir atstumo išbandymus – galbūt nutrūks, o gal atvirkščiai – sustiprės. Tai patirtis ir tradicijos, kurios liks neperduotos, bet kai kurių „tradicinių vertybių“ jau seniai laikas atsisakyti.

Kai žmona išvyksta paskui savo vyrą, ji su savimi pasiima ne tik esamus, bet ir būsimus vaikus, todėl vienos moters praradimas Lietuvai yra trigubas praradimas. Norint, kad kas nors pasikeistų ir emigracijos srautai apsisuktų, būtina imtis konkretumo: glaudinti ryšius tarp migruojančių moterų, sudaryti sąlygas iš naujo integruotis Lietuvoje tiek joms, tiek jų vaikams, liautis diskriminuoti. Globalios Lietuvos moterų solidarumas gerokai sutvirtins yrantį mūsų visuomenės audinį.

Straipsnis spausdintas žurnale „Pasaulio lietuvis“, 2016 m. Nr.9/551

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS